

ПЕДАГОГИ ТА БАТЬКИ В РАМКАХ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

1. Педагогічне співпраця в основі педагогіки партнерства: формальне й неформальне спілкування, основні види педагогічного спілкування.
2. Особистісні якості педагога.
3. Роль педагога в рамках педагогіки партнерства
5. Стили батьківського виховання

1. *Педагогічне співпраця в основі педагогіки партнерства*: формальне й неформальне спілкування, основні види педагогічного спілкування. Один із ключових компонентів концепції Нової української школи є педагогіка партнерства – педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.

В основі педагогіки партнерства – педагогічне спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Залучаючи батьків до освітнього процесу, педагоги мають розуміти переваги такої співпраці для усіх: дітей, батьків і вчителів чи вихователів. Проблема взаємодії між учасниками освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства висвітлена у працях зарубіжних і вітчизняних учених. Так, у 60-70 роках ХХ століття Р. Бенедикт, О. Больнов, Р. Лохнер, М. Мід, Б. Ананьєв, К. Корсак, В. Куліков здійснили наукові розвідки того чи іншого аспекту партнерства в контексті освітніх змін. Актуальні питання загальної проблеми взаємодії родини та дошкільного закладу у формуванні особистості дитини висвітлені у роботах Л. Загик, В. Іванової, В. Котирло, С. Ладивір, Т. Маркової, Л. Островської.

Робота з батьками – це складна й важлива частина діяльності педагога, що включає:

- підвищення рівня педагогічних знань, умінь і навичок батьків;
- допомога педагогів батькам у сімейному вихованні для створення необхідних умов правильного виховання дітей;
- взаємодія вихователів і батьків у процесі розвитку дітей. Можна виділити й основні завдання, що стоять перед дошкільним закладом в роботі з батьками:
- вивчення родин дітей;
- залучення батьків до активної участі в діяльності дошкільної установи;
- вивчення сімейного досвіду виховання й навчання дітей;
- освіта батьків в області педагогіки й дитячої психології. Спілкування – це взаємодія двох чи більше людей, під час якої між ними відбувається обмін інформацією пізнавального або ефективно-оціночного характеру.

Педагогічне спілкування – це професійне спілкування педагога з учнями в процесі навчання і виховання.

Педагогічне спілкування:

- спрямоване на створення умов для всебічного розвитку особистості;
- дозволяє керувати соціально-психологічними процесами в колективі;
- дозволяє забезпечувати працездатний психологічний клімат.

У професійному спілкуванні педагога розрізняють три стилі:

Демократичний стиль спілкування – члени колективу беруть участь в обговоренні завдань, які стоять перед колективом. Рішення приймається спільно.

Авторитарний – у відносинах керівника з підлеглими переважає суворість, жорсткі методи керівництва, підлеглі виступають лише в ролі виконавців, не беруть участі в прийнятті рішень.

Ліберальний – керівник обмежується переконаннями, вмовляннями, при цьому відсутня єдина лінія й належна вимогливість.

Головна *мета* педагогічного спілкування педагога з батьками вихованців – це побудувати партнерські стосунки та забезпечити психологопедагогічний супровід сімейного виховання. Щоб досягти цієї мети, потрібно майстерно володіти ефективними технологіями спілкування.

На організацію ефективної взаємодії із сім'ями негативно впливають такі чинники:

- надмірна вимогливість до батьків;
- навіювання батькам негативного образу дитини;
- невпевненість вихователя у своїй правоті;
- невміння вихователя поглянути на ситуацію з позиції батьків.

Також виокремлюють формальне й неформальне спілкування: *Формальне спілкування* – це спілкування, що обумовлене соціальними функціями, регламентоване як за змістом, так і за формою. *Неформальне спілкування* – це спілкування, що наповнене суб'єктивним особистим змістом, обумовлене тими особистісними відносинами, які склалися між партнерами. Неформальне спілкування відбувається здебільшого у випадках, коли педагог зайнятий іншими справами. Важливим для усіх форм спілкування є активне слухання. Оскільки під час неформального спілкування вчитель не завжди має час і можливість приділити цьому належну увагу, тоді він чи вона може запропонувати окрему зустріч і спілкування набуває формального характеру: «Я бачу, що у вас є багато запитань щодо навчання Андрійка, а у мене зараз мало часу. Пропоную домовитися про зустріч в інший зручний для вас час». Особливо варто звернути увагу під час спілкування з батьками:

- Слухайте уважно. Дайте це зрозуміти, зосередивши свою увагу на іншій людині й дивлячись на неї. Будьте уважними, намагайтесь не відволікатися, у тому числі й на власні думки.
- Давайте короткі стимулюючі відповіді (кивання, відповіді на кшталт: «О, так?», «А потім?»), переконайтесь, що ваш співрозмовник бачить, що вислухає його уважно й готові продовжити спілкування з ним. Не переривайте співрозмовника – дайте йому можливість закінчити речення.
- Ставте відкриті запитання, які дадуть співрозмовнику змогу глибше зрозуміти суть проблеми. Наприклад: «Що ви маєте на увазі?», «Не могли б ви навести приклад?» або «Чи не хочете ви розповісти про це більше?»
- Майте на увазі, що інша людина має свої відчуття і думки. Не нав'язуйте свої ідеї, думки, відчуття, поради.
- Проявляйте співчуття не лише словами, а й поведінкою.
- Намагайтесь зрозуміти почуття і думки співрозмовника. Звертайте увагу на міміку, яка супроводжує розмову, наприклад, вираз обличчя. Звертайте увагу на манеру розмовляти – інтонацію, силу голосу тощо.
- Слухайте не лише слова, а й почуття, які ховаються за ними.
- Наприкінці розмови

підсумуйте своїми словами те, що інші хотіли донести до вас. • Активне слухання потребує достатньо часу – тому сплануйте цей час заздалегідь. Зазвичай спілкування відбувається при особистій зустрічі з батьками, але може відбуватися за допомогою інших засобів – телефонні дзвінки, написання листів електронною поштою, спілкування у соціальних мережах тощо. 2. Особистісні якості педагога.

Характер спілкування педагога з батьками зазвичай обумовлений такими *особистими якостями педагога*:

- психолого-педагогічною підготовкою;
- комунікативною культурою;
- психологічною готовністю до спілкування.

Педагогічне спілкування з батьками буде малоефективним, якщо у вихователя бракує хоча б однієї із зазначених якостей, а діадичне спілкування (спілкування двох) у цьому випадку і взагалі неможливо налагодити.

Є два суттєві шляхи успішної співпраці:

1. Постійне, чітке, двостороннє педагогічне спілкування.
2. Різні способи залучення батьків до освітнього процесу.

Зазначимо, що педагогічна діяльність потребує спілкування постійного і тривалого. Тому вихователі з нерозвиненою комунікабельністю швидко стомлюються, роздратовуються і не отримують задоволення від своєї діяльності загалом. 3. Роль педагога в рамках педагогіки партнерства.

Педагогіка партнерства вимагає переосмислення ролі педагога, яка полягає в оновленні професійного мислення й відповідних цілеспрямованих дій: постійному аналізу власної педагогічної діяльності, орієнтованій на самоосвіту; відстеження результативності своєї роботи через систему моніторингу. А саме головне: прийшло покоління digitalnative (цифрове рідне) – тобто, це діти, які самі створюють контент для різних каналів. Вони очікують від сучасної освіти більшої самостійності, незалежності і меншої кількості авторитетів. Змінюються і вимоги до вчителя: він сьогодні не ретранслятор, а вчитель – коуч, тренер, фасилітатор. Якщо раніше вчитель лише давав готові відповіді на питання, то нині ця траєкторія змінилась. Сьогодні вчитель допомагає учням сформулювати власні питання, вчить їх правильно ставити й шукати на них відповіді. Вчитель має робити виклики учням, мотивувати їх добиватися більшого, надихати створювати, тобто виконувати роль тьютора (це той, хто допомагає, індивідуально працює, виявляє освітні запити, планує освітню діяльність, організує рефлексію, проектує наступні кроки в освіті, застосовує методи навчання, заснованих на співпраці, активній участі дитини в навчанні). Переваги для вчителя: Отримання від батьків додаткової інформації про дітей. • Надання батьками допомоги в організації освітнього середовища, виготовленні навчальних матеріалів. • Надання допомоги батьками у проведенні окремих навчальних занять – проведення екскурсії, під час проектної діяльності. • Участь батьків у навчальному процесі збільшує їхню повагу до роботи вчителя. 4. Ефективні форми налагодження партнерських взаємин Створення освітнього середовища, яке засноване на принципах

педагогіки партнерства, – справа не надто складна. Але вона потребує чіткої та цілеспрямованої взаємодії всіх учасників освітнього процесу, а також усвідомлення ними важливості досягнення спільної мети. Педагогічне партнерство закладу дошкільної освіти з іншими зацікавленими особами може мати різні форми і рівні: • партнерство всередині системи освіти між соціальними групами професійної спільноти; • партнерство працівників освітньої організації з представниками інших сфер; • партнерство зі спонсорами, благодійними організаціями. Взаємодія ЗДО з соціумом включає в себе наступні напрямки: • роботу з державними структурами та органами місцевого самоврядування; • взаємодія з установами освіти, науки і культури; • взаємодія з установами охорони здоров'я; • роботу з сім'ями вихованців ЗДО.

Стилі батьківського виховання

Розрізняють такі стилі виховання в сім'ї: авторитарний, опікунський або надмірна опіка (гіперопіка), поблажливий, демократичний, індиферентний, ліберальний. Авторитарний стиль виховання – всі рішення приймають батьки, які вважають, що дитина майже в усьому повинна підкорятися їх волі, авторитету. Батьки вимагають від дитини порядку, дисципліни, чіткого виконання всіх обов'язків. У особистості змалку виховують почуття відповідальності, уміння долати труднощі. Негативним є те, що до неї ставлять надто високі вимоги, виконання яких потребує максимальної мобілізації всіх розумових і фізичних здібностей. Від дитини вимагають досягнення успіху в різних сферах. Це стає для неї самоціллю, але при цьому страждає духовна сфера, жуть і підтримують педагога. Це стиль, при якому батьки недооцінюють позитив, який є в їхніх дітях і віддають перевагу контролю. Цей спосіб виховання іноді пов'язують з агресивно-командним впливом батьків. Насправді авторитарні батьки – не обов'язково диктатори й деспоти, вони можуть бути дуже люблячими і ніжними, але у стосунках з дитиною на перше місце, як у випадку гіперопіки, ставлять свою потребу бути поруч, контролювати життя дитини, приймати за неї рішення. З одного боку, це забезпечує певний психологічний комфорт: можна менше хвилюватися за дитину, не боятися, що вона наробить помилок. Але з іншого боку, надмірний батьківський контроль унеможливорює розвиток самостійності підлітка: він не може навчитися ініціативності, відповідальності, наполегливості, самоконтролю. Адже самоповага і впевненість у собі формуються лише за умови, що людина має можливість сама поставити собі мету й досягти її самостійно. В умовах постійного керування з боку батьків такою метою може стати лише протистояння дорослим, рішення не підкоритись їхнім вимогам. Якщо підліток досягає мети – виникає конфлікт з батьками, якщо ж батьки зможуть «переламати» дитину – у неї розвивається почуття власної неспроможності, пасивність, безініціативність, безвідповідальність. Така невпевненість у собі розповсюджується і на стосунки з однолітками: учень не може відстоювати свою думку, пасує перед більш упевненими в собі друзями і вчителями. Для того, щоб зберегти стосунки зі своїми дітьми і водночас підтримувати їх упевненість у собі й самостійність, необхідно обмежити зону свого контролю, поступово передаючи підліткам відповідальність за їхні дії та вчинки. Це може бути досить серйозним психологічним випробуванням для батьків: адже дитина може наробити помилок, які доведеться потім виправляти. Наприклад, рішення підлітка піти до басейну може призвести до його застуди, лікування, ускладнень. Але якщо не пустити його, то наслідки можуть бути ще гіршими: і для стосунків з батьками (образа, недовіра, спроби приховувати від дорослих

свої наміри) і для авторитету підлітка серед товаришів (підлітки зневажливо ставляться до однолітків, які підкорюються дорослим), і для самооцінки особистості (неможливість відстояти своє рішення інтерпретується дитиною як нерішучість, слабкість волі або як відсутність поваги, нерозуміння з боку сім'ї). Таким чином, батьки стоять перед вибором: подбати про власний спокій і утримати дитину від самоствердження чи дати підростаючій особистості певну свободу, щоб вона могла розвиватись, учитись на своїх досягненнях і помилках. Щоб зберегти психологічний контакт із старшокласниками, батьки повинні враховувати дорослішання дітей, відмовляючись від авторитарних методів виховання, навіть якщо вони здавалися раніше успішними. Опікунський або надмірна опіка (гіперопіка). стиль виховання – прагнення батьків постійно бути з дитиною, вирішувати за неї всі проблеми. Дитину оточують надмірною увагою, вона займає головне місце в сім'ї. Її здатність до самоствердження різко обмежується. Зазнавши труднощів повсякденного життя, не маючи необхідних навичок їх подолання, така людина часто зазнає поразки, що спричиняє почуття невпевненості, підвищується рівень тривожності, розвивається почуття безпорадності, комплекс неповноцінності. Дитина підсвідомо приховує цей комплекс не тільки від оточення, а й сама не хоче про нього нічого знати. Стан фантазування змінюється поганим настроєм і пригніченістю. Означений стиль характеризується надмірним піклуванням, попередженням активності, бажанням зробити все за дитину. З раннього дитинства діти дуже прив'язані до батьків. По мірі зростання самостійності, і, особливо, в перехідному віці, ця залежність починає дитину обтяжувати. Погано, якщо дітям не вистачає батьківської любові, але надмірна опіка також шкодить дитині, а батьки інколи плутають любов і опіку. Вона уповільнює формування в дітей внутрішньої автономії та породжує залежність як рису характеру. Любячі матері часом нездатні уявити дитину окремо від себе, не розуміючи того, що юнак не зможе подорослішати, не розірвавши пуповину емоційної залежності від батьків. Батьки звикли до своєї дитини і не схильні помічати вікових психологічних змін, що відбуваються з нею. Вона виросла, змінилася, а люблячі батьки все ще бачать її такою, якою вона була декілька років тому, причому власна думка їм здається беззаперечною. Підлітки, навпаки, набувають критичного ставлення до батьків, вони починають чинити опір. А це часто ображає батьків «Я живу заради дітей», – пишаючись, заявляють батьки. Але при ретельному аналізі виявляється, що фактично буває так, батьки живуть не заради дітей, а скоріше за їх рахунок. Багато з них відносяться до своїх дітей зверхньо, висмоктуючи з них усі «соки». Адже якщо батьки не реалізувались у професійному плані, не досягли бажаної для них значущості в кар'єрі, спілкуючись із дитиною, вони цілком можуть задовольнити ці потреби, постійно нагадуючи їй, як багато для неї зробили, дорікаючи їй цим, забороняючи робити їй те, що хочеться, блокуючи її розвиток. Завдання дорослого – попередити, застерегти, пояснити, вказати на можливі наслідки, але дати можливість дитині діяти самостійно, здійснювати свій власний вибір. Тоді, навіть зробивши помилку, дитина навчиться думати, відповідати за свої вчинки, за себе, бути самостійною. Звичайно, все залежить від ситуації і віку дитини. Але обов'язково слід пам'ятати, що рано чи пізно дитині треба буде ставати дорослою й самостійною і те, як це буде відбуватися, залежить від усіх дорослих, які оточують підлітка, а передовсім – від батьків і вчителів. Хаотичний стиль виховання – це відсутність єдиного підходу до виховання, коли немає чітко виражених конкретних вимог до дитини, або між батьками простежуються протиріччя у виборі виховних заходів. Одного чи обох батьків часто змінюється настрій у ставленні до дитини. Такі емоційні реакції негативно впливають на

дитину, яка не знає, чого щоразу слід очікувати від батьків. За одне й те саме дитину можуть покарати або приголубити. Не прогнозованість батьківських емоційних реакцій позбавляє дитину почуття стабільності й провокують підвищену тривожність, невпевненість у собі, імпульсивність, занижену самооцінку, а в складних ситуаціях навіть агресивність і некерованість. З часом невпевненість стає рисою характеру. Дитина стає нестабільною в міжособистісних взаєминах. Демократичний стиль виховання (авторитетний, орієнтований на співпрацю) – батьки заохочують особистісну відповідальність і самостійність своєї дитини відповідно до її вікових можливостей. Дитина присутня під час обговорення сімейних проблем, бере участь у прийнятті рішень, вислуховує та обговорює поради батьків. Батьки вимагають від неї відповідної поведінки і намагаються допомогти дитині, з розумінням ставляться до її запитів. При цьому батьки дбають про постійне дотримання дисципліни, що формує правильну, відповідальну поведінку. Особливістю даного стилю взаємин є тверде, послідовне і водночас гнучке виховання. Батьки завжди пояснюють мотиви своїх вимог, заохочують їх обговорення з підлітком; влада використовується лише в міру необхідності; у дитині цінується як слухняність, так і незалежність; батьки встановлюють правила і твердо втілюють їх у життя, але не вважають себе безгрішними: вони прислухаються до думки дитини, хоч і не діють виключно відповідно до її бажань. Цей стиль виховання найбільшою мірою сприяє розвитку в дитини самостійності, активності, ініціативи і соціальної відповідальності. Індиферентний стиль виховання має на увазі недбалий підхід до виховання дітей. Він притаманний батькам, які занадто зайняті власними проблемами і не можуть задовольнити мінімальні потреби дітей. Вони емоційно віддалені від дітей, проявляють дуже мало любові і не замислюються над вихованням дітей. Така байдужість батьків сприяє розвитку у дітей недовіри до оточуючих, неспокою і стресу. Це пов'язано з відсутністю підтримки з боку сім'ї і поганим вихованням. Дітям, чиї батьки практикують індиферентний стиль виховання, часто важко побудувати значимі і цінні відносини. Вони воліють дбати про себе і розраховувати тільки на себе. Поблажливий стиль виховання (ліберальний) – виявляється у недостатній увазі з боку батьків. Дитина належить самій собі, нерідко вона не забезпечена навіть необхідним мінімумом. Дитина фактично не знає заборон і обмежень з боку батьків, які не вміють виховувати дитину. Трапляються часті сварки, бійки між батьками, тому діти проводять багато часу на вулиці. Нездатність сім'ї контролювати поведінку дитини може призвести до входження її до асоціальних груп, оскільки в неї не сформувалися психологічні механізми, необхідні для самостійної, відповідальної поведінки в суспільстві. Згодом такі діти конфліктують з тими, хто їм не підкоряється. Вони не здатні враховувати інтереси інших людей, не готові до обмежень і відповідальності. Ліберальний стиль передбачає дуже низький рівень вимог до дітей, однак відкритість для спілкування. Ліберальні батьки – нетрадиційні й поблажливі до дітей. Вони рідко вимагають від дітей зрілої поведінки і намагаються уникати конфліктів. Батьки, які слідуєть ліберальному стилю, часто суперечливі в установці правил, але зазвичай дуже дбайливі. Вони використовують підкуп, щоб домогтися потрібної поведінки від дитини. Дітей, яких виховують ліберальні батьки, часто називають «розпещеними». Інакше кажучи, вони можуть роздобути все, що захочуть від батьків, провокуючи їх. Вони ростуть з браком самодисципліни, нерозвиненими соціальними та комунікативними навичками, дуже егоїстичними і невпевненими у собі. Недавні дослідження показали зв'язок між ліберальним стилем виховання і зловживанням наркотиками і алкоголем. У таких батьків не вистачає терпіння і часу на дітей, тому вони

воліють підкуповувати їх подарунками. Характеризується наданням повної самостійності дітям. Ліберальне ставлення батьків, здається, могло б сприяти успішному самовизначенню і формуванню відповідальної позиції особистості. Але для цього особистості потрібно вже мати чітку систему власних орієнтирів: цілі, принципи, морально-етичні еталони тощо. Оскільки суб'єктивна картина світу в підлітковому віці лише формується, то підлітки потребують допомоги для орієнтиру в складному і мінливому світі. Якщо цю функцію не виконують батьки, вони шукають інших авторитетів, які часто суперечать один одному. Невизначеність суб'єктивних орієнтирів знижує самооцінку особистості, породжує почуття безпомічності, неспроможності знайти свій шлях у житті. І в таких умовах ліберальна позиція батьків сприймається підлітками як відстороненість, байдужість, навіть як егоїзм. «Їм немає діла до мене!» – думають у таких випадках діти. Отже, надання підліткам надмірної свободи так само небезпечне для становлення їх особистості, як і надмірне її обмеження.